

ר' ידידיה הנקרא פילון¹⁵ בס' המכונה 'מנהגו של רע לארוב אל הטוב', הוא הספר הששי במחברתו, באמרו שהיא סגולה מיוחדת לו, לצפות קנין הטובות מהחונן אמיתי ית'. ואמר שאל זה רמז הכתוב באמרו [בראשית ד, כו - ה, א]: "ולשת גם הוא יולד בן ויקרא את שמו אנוש אז הוחל לקרא בשם ה', זה ספר תולדות אדם", כי הוחל מענין תוחלת, שאז היה ראשית היחול באל יתברך¹⁶, וע"כ סמך מיד: "זה ספר תולדות אדם", לרמז כי מי שאינו במדת התוחלת, אינו ראוי להקרא בשם אדם וגדרו האמיתי¹⁷. והחכם הנזכר פותר אנוש מלשון תוחלת, ולא ידעתי מאין לו, אמנם נראה שהיה זה מפורסם אצלו מטבע הלשון, ויהיה אמרו [ירמיה יז, טז]: "יום אנוש לא התאיתי", "ביום נחלה וכאב אנוש" [שם יא], ודומיהם, על היפך ענין התוחלת. כלומר יום וכאב שנתיאשתי בהם מאין תקוה טוב לבריאותי. ודוגמת זה מצינו שמות מורים על דבר והפכו כמלת חסד¹⁸ וזולתה. [נ"י¹⁹].

על אדות אשר קרה להם בבנין המגדל, ויקרא את האחת בבל לאמר כי שם בבל ה' שפת כל הארץ, ואת השניה קרא ארך לאמר כי משם הפיצם ה'", (ופירש המגיה וז"ל: "אפשר כי ארך כמו: ויאריכו הבדים, כמו שפירש הרד"ק ז"ל בספר השרשים [ערך - ארך], שמשכו אותם כלפי חוץ" עכ"ל. ואפשר לאמר שהיא מלה ארמית המתורגם על נפילה [בראשית כד, סד]: "ותפול מעל הגמל", "ואתרכינת", "ויפול אברהם" [שם יז, ג], "ואיתרכין", על שם שנפלו מן המגדל ונפלו מעצתם), והשלישי אבד לאמר מלחמה גדולה היתה במקום ההוא". (פירש המגיה: "ואבד לשון מלחמה, מלשון כדודי אש, שר"ל ניצוצי אש ומלחמה היא כאש בוערת קנאה ושנאה וכיוצא בזה, ומי שיפרש לי דבר יותר נכון תבוא עליו ברכה" עכ"ל). ואני אומר אפשר היה ידוע להם קנה ברזל הרובים באבק פולווער נדלק מניצוצי אש המוכה מאבן חלמיש. ועלי תבוא ברכה כי דברתי בזה נכונה ממני.

גם זה מתוקן לסעדרו שהיה טבע הלשון מפורסם אצלם מה שנשכח ממנו לגמרי, הביטה וראה בספר תולדות אדם הנקרא ספר הישר [פרשת נח], אשר הוא אחד מן הספרים שנתחברו בדור המדבר כדעת הצינוני בפ' בלק²⁰ [כג, ז], וז"ל: "ואלה שמות הערים אשר בנו, ארבעה ערים, ויקרא להם שמות

אופן ב מאדוני אבי הגאון נר"ו. (א) **לדוד ה' אורי וישעי**. אמר זה נגד רוח ונפש, על דרך [משלי ו, כג]: "כי נר מצוה ותורה אור", שהן יום ולילה²¹, אור ביום ונר בלילה²², ולמצות צריך מעשה הגוף, והוא בנפש שתופא דגופא²³ [הקדמת תיקון יב, ב; יד, ב], והתורה ברוח²⁴ [שער הגלגולים

15 הוא ידידיה הכהן, המכונה 'פילון האלכסנדרוני'. 16 בפירוש הרס"ג עהפ כתב: "שהוא (אנוש) היה הראשון בימיו שהכיר בוראו והתחיל להתפלל, ולקרא ולהתחנן את ה'"; וראה בראב"ע וברד"ק וכן בשאר המפרשים עה"פ; אולם ראה ברמב"ם הלכות ע"ז א, א. 17 ראה מ"ש על דבריו, בספר ועדים בספר חובת בלבבות שער הבטחון מהגר"ט נוביק, עמ' ג. 18 ראה ויקרא כ, יז: "ואיש אשר יקח את אחתו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו חסד הוא". 19 ר"ת נפוצות יהודה, ומכאן ואילך דברי רבינו עצמו. 20 ראה מש"כ רבינו ב'רב פעלים' אות י, ערך - ספר הישר. 21 כתב רבינו בפירושו על ביאורי אגדות להגר"א ברכות מ, ב: "וכן אור היום ונר של לילה, כי: 'נר מצוה ותורה אור', כי האור מאיר לכל באי העולם בכלל, ונר רק למדליקו בפרט"; ועיין ביאור הגר"א על משלי לא, יח. 22 ראה ביאור הגר"א למשלי ז, כ: "שד' דרכי ה' שצריך האדם, כמ"ש: 'כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחת מוסר', שהן תורה ומצות ויראה וחכמה, 'נר מצוה ותורה אור' הן תורה ומצות, 'ודרך חיים' הוא הוא חכמה, כמ"ש [קהלת ז, יב]: 'והחכמה תחיה את בעליה', ויראה הוא תוכחת מוסר". 23 ראה לקמן מה, יא אופן א; נא, יח. ועיין מש"כ רבינו בפירושו להקדמת תיקון יז אות כג. 24 ראה בספר הבהיר אות קמג. כתב רבינו בפירושו לביאורי אגדות להגר"א ברכות סג, א אות נג: "תורה ומצוה, נפש ורוח כידוע"; וראה בביאור הגר"א על תיקוני זוהר תיקון כא נו, א: "דמצוה היא בנפשא דלדבא,